

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 2
VHBO Tijdvak 3
Woensdag 21 juni
9.00 – 12.00 uur

Vragenboekje

**Dit examen bestaat uit 24 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel
punten met een goed antwoord behaald kunnen
worden.**

Als bij een vraag een verklaring of uitleg
gevraagd wordt, worden aan het antwoord
geen punten toegekend als deze verklaring of
uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen,
voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden
gevraagd en je geeft meer dan twee redenen,
worden alleen de eerste twee in de
beoordeling meegeteld.

Verderop in het examen bij vraag 11 bevindt zich een stelopdracht. Reserveer voldoende tijd om deze opdracht te kunnen uitvoeren.

Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen? Nederland 1880-1919: op het breukvlak van twee eeuwen

- 2p **1** Rond 1880 was de gemiddelde huwelijksleeftijd relatief hoog in vergelijking met 1920. Geef een *economische* verklaring voor de relatief hoge gemiddelde huwelijksleeftijd rond 1880.

Omstreeks 1885 waren overal in het land leden van de SDB actief om afdelingen op te richten van de niet-socialistische Nederlandsche Bond ter verkrijging van het Algemeen Kies- en Stemrecht.

Sommige historici benadrukken dat dit gebeurde vanuit de doelstellingen van de SDB op dat moment, andere historici menen dat het vooral was om propaganda voor de SDB te maken.

- 4p **2** Ondersteun beide standpunten met een argument.

- 5p **3** A. Geef de opvattingen van liberalen, confessionele partijen en socialisten over de overheidszorg rond 1880 kort weer.
B. Leg met een voorbeeld uit waarom tot uitbreiding van de overheidszorg tussen 1880 en 1919 werd overgegaan.

Gebruik bron 1 en 2.

In de bronnen wordt de rol van de vrouw bij de bestrijding van alcoholmisbruik verschillend weergegeven.

- 4p **4** A. Leg uit dat bron 1 kenmerkend is voor de opvattingen van rooms-katholieke leiders over de rol van de vrouw.
B. Maak aannemelijk dat de Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende drank, die bron 2 uitgeeft, het *wel* eens was met de strekking van bron 1, maar deze toch *niet* zal gebruiken in een drankbestrijdingscampagne.

Gebruik de bronnen 3a en 3b.

De parlementaire enquête van 1886-1887 gaat vooraf aan de behandeling van de Arbeidswet in 1889 in de Tweede Kamer.

- 2p **5** Maak aannemelijk, telkens met een citaat uit de bron, dat de Tweede Kamer bij de behandeling van het wetsontwerp zowel door de houding van sommige werkgevers als door de beschreven arbeidsomstandigheden is beïnvloed.

Gebruik bron 3b.

De enquêtecommissie wil ook de arbeiders horen, maar dat lukt vaak moeilijk.

- 2p **6** Noem een reden waarom een arbeider van Regout niet graag een getuigenis voor de commissie aflegt.

Gebruik de bronnen 3a en 3b.

De Arbeidswet van 1889 zorgde voor verandering van de arbeidsomstandigheden.

- 2p **7** Leg uit in welk opzicht de wet *wel* en in welk opzicht de wet *geen* verbetering brengt in de arbeidsomstandigheden zoals in de bron beschreven.

Gebruik bron 4.

Albert Hahn gebruikt prenten om zijn politieke opvattingen uit te dragen.

- 3p **8** Leg aan de hand van twee beeldelementen uit hoe Albert Hahn zijn opvatting hier naar voren brengt.

Gebruik bron 5a en 5b.

Rond 1910 bestaan er bezwaren tegen deze vormen van nijverheid, ze worden in strijd geacht met bestaande idealen en wetgeving.

- 4p **9** Geef, telkens aan de hand van een bronelement, een ideëel en een juridisch bezwaar.

Gebruik bron 5b.

- 2p **10** Ontleen aan de bron twee argumenten waarom arbeidstersvrouwen in die tijd de voorkeur geven aan thuiswerk in vergelijking met het werken in een fabriek.

- 15p **11** Schrijf de toelichtingen bij het tentoonstellingsonderdeel onder de titel: *Gerrit Gerritsen, kind van zijn tijd, kind van zijn zuil.*

Lees de onderstaande inleiding en voer daarna de instructies uit.

Inleiding

Het is 1938. In de stad waar Gerrit Gerritsen woont, wordt een tentoonstelling gehouden over de emancipatie van verschillende groeperingen uit de stad in de afgelopen honderd jaar. Er zijn foto's te zien van vooraanstaande personen uit elke groepering. Eén van deze personen is de zestigjarige Gerrit Gerritsen, jarenlang gemeenteraadslid voor de ARP. De organisatoren van de tentoonstelling vragen jou, samen met Gerrit, toelichtingen bij de foto's te maken. Terwijl hij de foto's bekijkt, haalt Gerrit herinneringen op en schrijf jij de toelichtende tekst.

Instructies:

- Neem de titel over.
- Sluit je toelichtingen aan op de *cursief* gedrukte kopjes boven de opdrachten.
- Voer onderstaande opdrachten A tot en met F achtereenvolgens uit.

Foto: een lagere school met een gevelsteen uit 1883 waarop „School met den Bijbel” staat. Gerrits herinnering: In 1884 ging ik naar de lagere school. Wij waren protestant en dus ging ik niet naar de openbare school.

A. Schrijf de toelichting bij de foto waarin je duidelijk maakt waarom de openbare school toen meer financiële middelen had dan de school van Gerrit.

Foto: een vergadering van Patrimonium rond 1900 waarop Gerrit staat, samen met zijn vader.

Gerrits herinnering: Ik was na de lagere school op de fabriek terechtgekomen waar ook mijn vader werkte. Net als mijn vader werd ik lid van Patrimonium, maar op de vergaderingen waren wij het vaak oneens met elkaar.

B. Schrijf de toelichting, waarin je het verschil in houding tegenover de sociale kwestie binnen Patrimonium weergeeft die de meningsverschillen tussen Gerrit en zijn vader verklaren.

Foto: een lokale krant uit november 1918. Op de voorpagina staat dat werkloze arbeiders vanwege de strenge winter gratis kolen krijgen.

Gerrits herinnering: Ja, wat was het toen koud! De arbeiders waren er slecht aan toe.

Geen wonder dat Troelstra een poging deed om hen tot revolutie aan te zetten. Met mijn partij, de ARP, ben ik toen in actie gekomen. Wij hebben steenkolen en voedsel uitgedeeld.

C. Schrijf de toelichting, waarin je duidelijk maakt waarom Gerrit op de revolutiepoging van Troelstra met begrip en angst reageerde en geef een verklaring waarom de hulp in natura werd gegeven.

De rest van deze opgave staat op de volgende pagina.

Foto: een vergadering van de gemeenteraad. Gerrit zit naast een rooms-katholiek raadslid. Gerrits herinnering: Wat was ik er trots op dat ik in de gemeenteraad gekozen werd. Maar het betekende ook een grote verantwoordelijkheid. Met de rooms-katholieke raadsleden heb ik goed samengewerkt, maar in de achterban van mijn partij lag dat toch gevoelig.

D. Schrijf de toelichting waarin je uitlegt waarom de samenwerking tussen beide confessionele partijen door hen zowel positief als negatief werd ervaren.

Foto: Gerrit met zijn zoon als die zich inschrijft als eerstejaars student rond 1920 voor het gebouw van de Vrije Universiteit, Keizersgracht 162 in Amsterdam.

Gerrits herinnering: Ach ja, wat was dat een mooie dag. Jammer genoeg kon mijn vader niet meer meemaken hoe zijn kleinzoon ging studeren op onze eigen universiteit.

E. Schrijf de toelichting, waarin je duidelijk maakt waarom voor de orthodox-protestanten de Vrije Universiteit zo belangrijk was, en waardoor het mogelijk werd dat Gerrits zoon kon gaan studeren.

De laatste foto: Gerrit als zestigjarige in 1938.

Nu komen de organisatoren van de tentoonstelling aan het woord. Zij leggen uit waarom de foto's van Gerrit een goed beeld geven van de emancipatie van de orthodox-protestanten in de stad.

F. Schrijf deze laatste toelichting door drie kenmerkende aspecten van emancipatie te noteren die herkenbaar zijn in de voorafgaande toelichtingen.

Duitsland en Europa, 1945-2000

3p **12** In politiek, moreel en economisch opzicht lag Duitsland in mei 1945 volkomen in puin. Leg voor elk genoemd opzicht kort uit wat die verwoesting inhield.

In 1946 waren er in principe drie keuzemogelijkheden voor de toekomst van Duitsland die de Sovjetunie kon nastreven:

- een herenigd neutraal Duitsland,
- een herenigd Duitsland onder leiding van de SED,
- een gedeeld Duitsland met in de Sovjetzone een communistische staat.

5p **13** A. Verbind aan deze drie keuzemogelijkheden telkens een voordeel voor de Sovjetunie.
B. Leg uit dat de mogelijkheid die voor de Sovjetunie het meest wenselijk was, ook de minst realistische was in 1946.

Bij de verkiezingen voor de Bondsdag in 1949 was het opkomstpercentage 78,5% en in 1953 was dat 85,8%.

4p **14** Maak aannemelijk dat:

- het relatief lage opkomstpercentage in 1949 verband hield met ervaringen uit het recente verleden *en*
- het hogere opkomstpercentage in 1953 verband hield met de ervaringen van de burgers met de Bondsrepubliek.

Gebruik de bronnen 6 en 7.

Stel: je doet onderzoek naar de opstand van 1953 in de DDR. De bronnen 6 en 7 leveren gegevens op om na te gaan welke oorzaken er zijn voor het uitbreken van de opstand.

6p **15** A. Geef het verschil aan tussen bron 6 en bron 7 wat betreft de achtergrond van de onrust.
B. Maak met gegevens uit beide verslagen duidelijk welke bron een westerse en welke bron een DDR-visie op de achtergronden van de onrust bevat.

In de jaren vijftig zei Lord Ismay, de secretaris-generaal van de NAVO: „De Navo is er om de Russen eruit, de Amerikanen erin en de Duitsers eronder te houden.”

4p **16** A. Leg alle drie aspecten van deze uitspraak uit.
B. Toon aan dat Adenauer deze harde uitspraak over Duitsland afwees, maar in zijn beleid wel rekening hield met de angst die achter deze uitspraak schuilging.

Aan het eind van de jaren vijftig, begin jaren zestig werden de vluchtelingen uit de DDR in de Bondsrepubliek niet beschouwd als asielzoekers maar als mensen die verhuisden.

2p **17** Geef hiervoor een verklaring.

Over zijn bezoek aan Moskou in 1970 zei Willy Brandt: „Mij is wel eens gevraagd waarom ik niet eerst het verdrag met de onvoorstelbaar mishandelde Polen zou sluiten, vóór de ondertekening van het verdrag met de Sovjetunie. Maar we hadden geen keus.”

4p **18** Leg beide aspecten van deze uitspraak van Brandt uit, door in te gaan op de relatie tussen de Bondsrepubliek, Polen en de Sovjetunie in de veertig jaar ervoor.

Gebruik bron 8a en 8b.

Sommige foto's maken zo'n indruk dat ze na tientallen jaren nog steeds in het geheugen gegrift staan. Zo'n foto is dan niet alleen de weergave van een gebeurtenis, maar heeft ook een symbolische waarde.

4p **19** Noem per foto de gebeurtenis die weergegeven is en leg telkens uit waarom deze foto een symbolische waarde heeft gekregen.

In mei 1971 werd Walter Ulbricht vervangen door Erich Honecker als leider van de SED.

2p **20** Leg uit waarom Ulbricht moest wijken.

Gebruik bron 9.

Helmut Schmidt beschrijft de aanloop naar het Navo-dubbelbesluit van 1979.

4p **21** A. Leg met behulp van de bron uit welke verklaring Schmidt hiervoor geeft.
B. Geef aan welk gevolg de ontwikkeling die in de bron beschreven wordt, heeft voor de positie van de Bondsrepubliek in West-Europa.

Vanaf het begin van de jaren tachtig ging de regering van de DDR beperkingen stellen aan het vrije personenverkeer *juist* met Polen.

2p **22** Verklaar dat deze maatregel voortkwam uit bezorgdheid bij de DDR-regering.

Gebruik bron 10.

De tekenaar geeft een visie weer op de betrouwbaarheid van Duitsland.

3p **23** Geef met een beeld- *en* een tekstelement deze visie weer.

West-Europese politici vroegen zich aan het begin van de jaren negentig bezorgd af welke rol het herenigde Duitsland in Europa zou gaan spelen.

2p **24** Toon aan dat hun bezorgdheid werd weggenomen.

Einde